

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
 Jog- és Közigazgatástudományi Kar Könyvtára

Left. napló: Ua Lsz.: 10239

-----
 csoport: -----

A

312.9

B239

magyar népesség foglalkozása

a főbb demografiai adatokkal egybevetve

az 1900. évi népszámlálás alapján.

Irta

Dr. Kováts Ferenc

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
 Jog- és Közigazgatástudományi Kar Könyvtára

Left. napló: 1529 Lsz.: -----

-----
 csoport: 1956 ----- szám.

Külön lenyomat a pozsonyi királyi jogakadémia 1908/1909. Évkönyvéből.

Pozsony.

Eder István könyvnyomdájából.

1909.

~~GEORGE WASHINGTON~~
~~ALLAN~~
Lohr 1565 1/2

A magyar kir. központi statisztikai hivatal az 1900. évi népszámlálás anyagát igen széles keretekben dolgozta fel s nagy súlyt helyezett arra, hogy az adatoknak nagyszámú és a legkülönbözőbb szempontok szerint tagolt egybevetésével a tudományos kutatásnak belterjesen és tanulságosan részletezett statisztikát nyújtson. A magyar statisztikai közlemények új sorozatában kiadott *Népszámlálási Mű* tíz kötetre tervezetett. Egyes kötetek, tekintettel a végzett óriási munkára, a népszámlálás időpontja után csak 5—6 évvel jelentek meg (máig kilencz kötet, a tizedik jelenleg sajtó alatt). A kötetek egyik csoportja a demografiai adatoknak feldolgozását tartalmazza, másik, nagyobb csoportja pedig a népesség foglalkozási viszonyait ismerteti. Az adatok e két főcsoportjának egybevetését, a népesség számbavételéről készült munkálatnak mintegy betetőzését, a Népszámlálási Mű hetedik köteté (megjelent 1906) tárgyalja. Ezen egybevetés hivatalos statisztikai kiadványainkban *novum*. Az előző magyar népszámlálások alapján ily összeállításokat már csak azért sem várhattunk, mert a foglalkozásra vonatkozó adatgyűjtést az ezen egybevetést megengedő részletességgel, csak az utolsó népszámlálás alkalmával fogantatosították.

A fenthivatkozott kötet számsorai statisztikai ismereteink kibővítésére rendkívül fontosak, és ezért kötelelességemnek tartottam, hogy hallgatóimnak ezen tanulmány keretében egynémely fontosabb viszonylat ismertetését adjam. Az itt elemzendő adatok az Anyaország népességére vonatkoznak, Horvát-Szlavonországek népességét vizsgálataim keretébe nem vontam. A népesség demografiai és foglalkozási viszonyainak egybevetésére vonatkozó viszonyszámok és százalékszámítások készítése és a tabellák szerkesztése rám tartozott, mert a központi statisztikai hivatal eddig csak az abszolút számokat tette közzé. Hosszadalmas számi-

tásokkal az itt közölt számok helyességét ellenőrizvén, azt hiszem, hogy (esetleges sajtóhibáktól eltekintve) a viszonzyszámokért felelősséget vállalhatok.

A hivatalos statisztika hazánk népességét hét foglalkozási főcsoportba osztotta, amelyek a következők: I. őstermelés (ezen főcsoportra az Anyaország népességének 66·5 %-a jut), II. bányászat, kohászat, ipar, kereskedelem, hitel és közlekedés (18·3%), III. közszolgálat és szabadfoglalkozások (3·1%), IV. véderő (0·8%), V. napszámosok* (3·6%), VI. házi cselédek (2·4%) és VII. egyéb és ismeretlen foglalkozások (2·9%). Az összlakosság továbbá felosztott 7,531.751 keresőre és 9,306.504 eltartottra, tehát kereső volt a lakosság 44·6%-a, eltartott 55·4%-a, 100 keresőre 124 eltartott jutott. A keresők közül volt 5,382.697 férfi és 2,149.054 nő, az eltartottak közül 2,990.122 férfi és 6,316.382 nő. Az összlakosságban ezer férfire 1011 nő jutott, a keresőknél 399, az eltartottaknál 2112 nő. 1000 kereső közül volt 714 férfi és 286 nő, 1000 eltartott közül 321 férfi és 679 nő. Ezer keresőre (fi és nő együtt) pedig jutott 40 eltartott fi és 84 eltartott nő. Az eltartott férfiaknak túlnyomó része gyermek (15 éven aluli volt az eltartott férfiak 91·5%-a), a felnőtt férfiak tehát úgyszólván kivétel nélkül keresők (kivételek a nyomorékok, gyógyíthatatlan és keresetképtelen betegek, intézetekben letartóztatottak és magasabb kiképzést elnyerők). Az eltartott gyermekeleányok ellenben felerészét sem teszik ki az összes eltartott nőknek (44·5%). A családanők és a szüleikkel együtt élő felnőtt leányok stb., ha a külső gazdaságban nem segédkeznek s csak háztartási munkát végeznek, az eltartottak között szerepelnek, s így a felnőtt eltartott nők az összes eltartott nőknek több mint felerészét teszik ki. Érthető ennélfogva a nők nagy számaránya az eltartottak között. Az összes férfiak közül volt körülbelül annyi eltartott, mint ahány 15 évesnél fiatalabb egyén (35·7%), 1000 nő közül azonban 746 eltartott volt, 15 évesnél fiatalabb pedig 353.

---

* Ide azon egyének osztattak be, akik felváltva több foglalkozási ágban (pl. egy izben mezőgazdaságban, más izben iparban stb.) napszámosmunkát vállaltak, vagy, akiknek foglalkozását csak „napszámos“-nak tüntette fel a számlálólap, a foglalkozási ág közelebbi megjelölése nélkül. A mezőgazdasági napszámosok az I., az ipari stb. napszámosok a II. foglalkozási főcsoportba osztattak be stb.

A következő (I.) táblázat mutatja, hogy a két nem — keresők és eltartottak megkülönböztetésével — hogy oszlik el a foglalkozási főcsoportokra:

Foglalkozási főcsoportok	Kereső		Eltartott		Összes		Kereső	Eltartott	Összes
	férfiak száma		nők száma						
I. Östermelés	3,608,868	2,020,688	5,629,551	1,351,299	4,212,957	5,564,256			
II. Bányászat, ipar, kereskedelem és közlekedés	1,201,380	635,124	1,836,504	228,945	1,425,775	1,654,720			
III. Polgári és egyh. közszolgálat és ú. n. szabad foglalkozások	160,676	100,876	261,552	33,873	229,155	263,028			
IV. Véderő	116,681	4,471	121,152	—	12,163	12,163			
V. Különb. gazd. ágakban alk. k. m. n. napszámosok	174,211	108,789	283,000	104,451	218,706	323,157			
VI. Házi cselédek	31,764	13,705	45,469	332,153	26,341	358,494			
VII. Egyéb és ismeretlen foglalkozásúak	89,117	106,474	195,591	98,333	191,285	289,618			
Mindössze	5,382,697	2,990,122	8,372,819	2,149,054	6,316,382	8,465,436			

Jutott tehát 1000 férfire (keresőre és eltartottra együtt):

az őstermelésben	988
a bányászat, ipar és forgalomban . . .	901
a közszolgálatban	1006
a véderőnél	100
a napszámosoknál	1142
a házi cselédeknel	7884
s végül az egyéb stb. foglalkozásoknál	1481 nő.

A két véglet — katonaság és házi cselédség — a dolgok természetéből könnyen magyarázható. Feltűnő mindenekelőtt a két legnagyobb (I és II.) foglalkozási főcsoportnál mutatkozó férfitöbblet, amely különösen nagy a II. főcsoportnál.

Az *őstermelő* lakosság egyes rétegeit szemlélve, tapasztalhatjuk, hogy a férfitöbblet javarésze a gazdasági cselédek osztályától ered. 1000 gazdasági férficselédre csak 701 nő jutott. Ellenben a birtokos osztályoknál erős, az országos átlagot meghaladó nőttöbbletet észlelhetünk: az önálló birtokosoknál 1039, a (kis-)birtokos-napszámosoknál 1013 a nők arányszáma.

A mezőgazdaságban és kertészetben, az őstermelés első alcsoportjában, valamivel magasabb a nők arányszáma, mint az egész főcsoportban: 990, mert az erdőszetben, az őstermelés második alcsoportjában, ezer férfire csak 873, az őstermelés egyéb ágaiban (harmadik alcsoport) pedig csak 834 nő jutott, tehát a két utóbbnevezett alcsoport népességének leszámítása után kevésbé kisebbedett az első alcsoport nőhiánya. Feltűnően alacsony még a nők arányszáma a mezőgazdasági tisztviselők csoportjában (939), ellenben a mezőgazdasági napszámosoknál 1033 a nők aránya. Ha a mezőgazdasági és kertészeti alcsoport népességéből a tisztviselők és a cselédek csoportjait leszámítjuk, akkor az alcsoportban 1000 férfire 1033 nő jut.

Vizsgáljuk meg továbbá, hogy az első főcsoportban, valamint annak egyes alcsoportjaiban és ágaiban a kereső, valamint az eltartott népességnél milyen volt a két nem eloszlása:

Foglalkozási ágak	1000 kereső közül volt nő	100 keresőre (fi és nőre együtt) jutott	
		eltartott fi	eltartott nő
I. főcsoport: <i>Őstermelés</i>	273	41	85
I. A. <i>Mezőgazdaság és kertészet</i>	275	41	85
Ébből:			
Birtokosság	299	40	84
Kisbirtokos-napszámos	297	43	86
Gazdasági tisztviselő	1	66	155
„ cseléd	32	47	85
„ munkás	313	39	79
Mezőgazdaság és kertészet a gaz- dasági tisztviselők és cselédek le- vonása után	303	40	83
I. B. <i>Erdészeti</i>	32	62	136
I. C. <i>Őstermelés egyéb ágai</i> °	56	50	114

Ezen összeállítás világosan magyarázza meg, hogy az egyes őstermelési ágakban honnan származik a nőhiány vagy nőtöbblet. A birtokosnál, a kisbirtokos-napszámosoknál és a gazdasági munkásoknál (napszámosoknál) a nők elég nagy részt vállalnak a külső gazdasági munkából. Ellenben a gazdasági tisztviselőknél, cselédekénél, valamint az őstermelés erdészeti és egyéb alcsoportjában igen kevés kereső nőt találunk. A tisztviselőknél az eltartott nők nagy száma mutatja, hogy a keresetképes korban levő nőket a szükségleten felül is a háztartásban foglalkoztatják (intelligens osztály nagyobb nővédelme!), a cselédekénél viszont az eltartott nők száma a normális átlagszám. Ezen foglalkozási ágban tehát a keresőképes korban levő nők más foglalkozás után néznek. A házi cselédséget, az ipari stb. segédmunkásnők különböző csoportjait bizonyára nagyrészt a mezőgazdasági cselédség keresőképes nőfőléseiből (ez a főlése nem *nőtöbblet!*) ujoncozzák.

A korviszonyok részletes ismertetése előtt az eltartottakra nézve néhány jellemző adatot kívánok ideiktatni, hogy már most tájékozódjunk a gyermekbőség és az eltartottak száma közötti összefüggésről.

Ezer eltartott férfi, illetve nő közül volt 15 évesnél fiatalabb:

	férfi	nő
az őstermelés főcsoportjában	937	462

Ebből:

a nagy- és középbirtokosságban	774	357
a gazdasági tisztviselőknél	847	377
a gazdasági cselédeknél	951	467

Az anyagilag jól szituált, valamint az értelmiségi osztályokban, tehát az eltartottak között aránylag kevesebb a gyermek, mint a gazdaságilag függő és anyagilag kedvezőtlenebb helyzetű cselédségnél. Ezért, ha a cselédségnél ugyan körülbelül csak annyi az eltartottak száma (132), mint a birtokoságnál (124), mégis aránylag sokkal nagyobb a gyermekbőség a szolgálknál, mint az uraknál.

A mezőgazdasági munkások keresői között aránylag a legtöbb nőt találtuk. Ezen jelenség magyarázatát abban lehetjük, hogy a mezőgazdasági munkáságnál a nők 20 évesnél, fiatalabb korosztályai erősebben vesznek részt a külső munkában, mint az 1. alcsoport többi ágaiban. Ezer 7—14 éves nő közül volt kereső a mezőgazdasági munkásoknál 119, a mezőgazdasági alcsoport többi ágában 105. Ezer 15—19 éves nő közül volt kereső a mezőgazdasági munkásoknál 569, a mezőgazdasági alcsoport többi ágában 475. A fiatalkorú keresőnők nagyobb számaránya a mezőgazdasági munkásoknál szaporítja a keresőnők, apasztja az eltartott nők számát.

A II. foglalkozási főcsoportban — a bányászattól eltekintve, amelynek az önállókra és tisztviselőkre jutó igen kicsiny* abszolút számaiból következtetéseket vonnunk nem lehet — azt tapasztalhatjuk, hogy az önállóknál erős nőtöbblet, a tisztviselőknél (kivéve a közlekedés tisztviselőit) és a segédszemélyzetnél pedig erős fitöbblet mutatkozik.

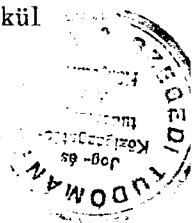
---

* Önálló bányász és hozzátartozója volt 834 férfi és 706 nő, bányásztisztviselő és hozzátartozója 1766 férfi és 1575 nő.

Foglalkozás csoportja	Ezer férfire jut nő	Ezer kereső közül nő	100 keresőre (fi és nő együtt) jut eltartott	
			fi	nő
II. <i>Bányászat, ipar s forgalom</i> . . .	901	160	44	100
A) <i>Bányászat és kohászat</i> . . .	834	19	58	128
Ebből: Önállók	847	70	60	124
Tisztviselők	892	7	52	135
Segédszemélyzet	832	17	58	128
B) <i>Ipar</i>	886	175	40	91
Ebből: Önállók	1161	192	68	153
Tisztviselők	839	136	38	91
Segédszemélyzet	660	165	24	54
C) <i>Kereskedelem és hitel</i>	949	190	47	102
Ebből: Önállók	1174	216	73	156
Tisztviselők	823	86	43	102
Segédszemélyzet	567	192	15	35
D) <i>Közlekedés</i>	963	47	70	155
Ebből: Önállók	1055	23	87	192
Tisztviselők	1066	218	47	112
(Ezekből: <i>pósta- és távírdatisztviselők</i>)	1389	427	37	88
Segédszemélyzet	925	12	72	156

A II. főcsoportnál a nőhiány, illetve férfitöbblet még nagyobb, mint az őstermelés főcsoportjánál. A fentközölt táblázatot tekintve, látjuk, hogy a nőhiány a kereső nők gyenge számarányától ered, míg (aránylag) több az eltartott nő a II., mint a I. főcsoportnál. Az egyes alcsoportok közül a bányászatnál legkisebb a kereső, az iparban az eltartott nők száma. A bányászattal járó nehéz és veszélyes fizikai munka magyarázza a nők gyenge részvételét a keresetben. Az eltartottak számának nagysága ismét összefügg a keresők családi állapotával. Mennél nagyobb a nemházasok száma a felnőtt keresők közt, annál kisebb az eltartottak arányszáma. Ezen tünetemény vizsgálatára irányuló összeállításokból azonban a bányászati alcsoportot ki kell hagyni, mert ezen csoportban — amint a Népszámlálási Mű II. kötetének bevezetése kiemeli — kivételesen alakul a keresők és eltartottak száma. Ugyanis Amerikába kivándorolt honfitársaink nem csekély része bányamunkás, aki keresményéből Magyarországon visszamaradt családját eltartja. Így a bányászatnál sok eltartott kereső nélkül

van kimutatva (a kereső távol volt), amely körülmény természetesen az eltartottak relatív számát rendkívül nagyra teszi.

A többi alcsoporthoz tartozó kereső népesség családi állapotára, valamint az eltartottak számára vonatkozó összeállítást a következő táblázat nyújtja:

	A 20 évesnél idősebb kereső férfiak közt	A 15 évesnél idősebb kereső nők közt	100 keresőre jut eltartott jut (fi és nő)
	nőtlen %	hajadon %	együtt
B) Ipar	27.0	55.4	131
Ebből: önálló	9.6	39.3	221
tisztviselő	37.8	88.0	129
segédszemélyzet	42.1	66.9	78
C) Kereskedelem és hitel	27.0	31.1	149
Ebből: önálló	10.3	13.1	229
tisztviselő	40.3	87.2	145
segédszemélyzet	52.1	49.9	50
D) Közlekedés	17.1	55.0	225
Ebből: önálló	7.4	5.9	279
tisztviselő	29.8	62.5	159
segédszemélyzet	16.9	42.8	228

A táblázat igen jellemzően ábrázolja a fent hivatkozott összefüggést a keresők családi állapota és az eltartottak száma között. Azon jelenség, hogy a tisztviselők és a segédszemélyzet osztályaiban a felnőtt kereső férfiaknak nagy arányrésze nőtlen, megmagyarázza egyúttal ez osztályok férfitöbbletét is. A közlekedés alcsoportjának tisztviselőinél tapasztalható kivétel az e foglalkozási ágban (különösen posta-távirda!) alkalmazott nagyszámú női munkáerőtől ered.

A többi öt foglalkozási főcsoportra vonatkozó, az eddigi vizsgálatoknak megfelelő adatok a következők:

	1000 kereső közül nő	100 keresőre jut		A 20 évesnél idősebb kereső férfiak közt	A 15 évesnél idősebb kereső nők közt	
		fi	nő összesen	nőtlen %	hajadon %	
III. Értelmiség	174	52	118	170	28.1	55.2
IV. Véderő	—	4	10	14	91.0	—
V. Napszámások	375	39	79	118	19.5	27.8
VI. Házi cselédek	913	4	7	11	40.5	86.0
VII. Egyéb foglalkozás	525	57	102	159	19.7	15.6

A véderőnél és a házi cselédségnél az eltartottak csekély száma a felnőtt kereső férfiak, illetve nők nemházas többségével összefügg. Az értelmiségnél, amely főcsoportban a felnőtt nem-

házas kereső férfiak arányszáma ugyan nagyobb, mint pl. az iparban, vagy a kereskedelemnél, és így az eltartottak számának kisebbnek kellene lenni, azonban tényleg e szám nagyobb, — úgy magyarázható ezen eltérés, hogy a főosztályban, mint a tisztviselők csoportjaiban egyáltalán, a gyermekek nevelése tovább tart, s így az eltartottak nagyobb része serdült (és felnőtt), más szóval 15 évesnél idősebb, mint az összlakosságban. Az V. főcsoportban az ellenkezőt találjuk. Itt ugyan az eltartottak közt aránylag több a gyermek, ellenben kevesebb a serdült (és felnőtt). Azonban a keresők között ismét aránylag sokkal több a 20 évesnél fiatalabb férfi és 15 évesnél fiatalabb nő, mint az értelmiségnél. Ezen körülmények az eltartottak számában, szemben a keresőkkel, csökkenést idéznek elő.

Az idevonatkozó számokat szemlélve, megállapíthatjuk, hogy 1000 eltartott fi, illetve nő közül volt:

	az össz- lakosságban	a III. főcsoportban f i	az V. főcsoportban	az össz- lakosságban	a III. főcsoportban n ő	az V. főcsoportban
15 évesnél fiatalabb	915	835	942	445	378	475
15—19 éves	34	105	23	65	87	56

A VII. főcsoport oly tarka-barka keveréke a legkülönbözőbb elemeknek, hogy abban a nem és korviszonyok elemzése nem sok eredménynyel járhat, kivéve, hogy a kereső népesség nagy nő-többségére utalhatunk, amelyet javarészt a nyugdíjasoknak és járadékosoknak (s a prostitúciónak) ide beosztott csoportjai idéznek elő.

Ami általában a *korosztályokat* illeti, úgy az összlakosságban 1000 kereső között 20 éven aluli 214, 20—59 éves 684 és 60 éves és azon felül, valamint ismeretlen korú 102, 1000 eltartott között pedig 20 éven aluli 651, 20—59 éves 293 és 60 éves és azon felül, valamint ismeretlen korú 56. Kisebb korcsoportokra jutott, még pedig:

	1000 kereső közül	1000 eltartott közül
7 éven aluliakra	—	332
7—14 évesekre	58	264
15—19 „	156	55
20—39 „	401	178
40—59 „	283	115
s végül 60 éves és az felüliekre .	102	56

A két nemnél természetesen egymástól lényegesen eltérő csoportképzést találunk, amelyet a következő táblázat mutat:

	A z e g y e s k o r o s z t á l y o k b a t a r t o z ó									
	kereső		eltartott		kereső		eltartott		n ö k	
	f é r f i a k									
	abs. száma	%	abs. száma	%	abs. száma	%	abs. száma	%	abs. száma	%
7 éven aluli	—	—	1,548.471	518	—	—	1,542.307	244	—	—
7—14 éves	254.876	47	1,187.334	397	179.028	83	1,270.073	201	179.028	83
15—19 "	721.882	134	102.921	34	451.570	210	408.473	65	451.570	210
20—39 "	2,263.791	421	48.354	16	761.829	355	1,605.059	254	761.829	355
40—59 "	1,595.444	296	20.715	7	535.904	249	1,053.308	167	535.904	249
60 éves és azon felüli, vala- mint ismeretlen korú . .	546.704	102	82.327	28	220.723	103	437.162	69	220.723	103
Mindössze	5,382.697	1000	2,990.122	1000	2,149.054	1000	6,316.382	1000	2,149.054	1000

A kereső népességet tekintve, azt látjuk, hogy aránylag kevesebb fiatalkorú egyén van a kereső férfiak (20 évesnél fiatalabb 18·1%), mint a kereső nők között (20 évesnél fiatalabb 29·3%). Ezen tény összefügg a kereső és eltartottak közötti számviszonynyal az egyes korcsoportokon belül. Volt ugyanis:

	1000 férfi közt eltartott	1000 nő közt eltartott
a 7—15 éveseknél	823	876
a 15—19 „	125	475
a 20—39 „	21	678
a 40—59 „	13	663
a 60 éveseknél és annál idősebbeknél	131	664

A 20 évesnél idősebb nőknek tehát csak egy gyenge harmada, a 20 évesnél idősebb férfiaknak több mint $\frac{9}{10}$ -ed része kereső. Ezen összevetés alapján természetesen — amint azt már előbb is kiemeltük — nem a nőkre jutó munkarész nagyságát állapíthatjuk meg, hanem a számok csakis a háztartási viszonyokat, s a háztartásokon belül a két nem között fennálló munkamegosztást világosítják meg.

Megállapíthatjuk továbbá, hogy

a 7—14 éves keresők között a nőkre	41·3%
a 15—19 „ „ „ „ „	38·5%
a 20—39 „ „ „ „ „	25·2%
a 40—59 „ „ „ „ „	25·1%
a 60 éven felüli „ „ „ „ „	28·8% esik.

Tehát a 20 éven aluli keresőknél sokkal nagyobb a nők számaránya, mint a 20 éven felülieknél. A férjhezmenetel következtében az eddig önállóan kereső nőből, valamint a segítő női családtagból, az esetek túlnyomó többségében, eltartott válik, azaz oly egyén, akinek a külső gazdasági termelésben aktív szerep többé nem jut, hanem akinek munkamezejét a háztartás (belső gazdaság, fogyasztó gazd. szervezet) alkotja.

Ha a keresőket és az eltartottakat egyes korcsoportjaik szerint az össznépeességhez viszonyítjuk, akkor a következő összeállítást kapjuk:

	f é r f i		n ő	
	kereső	eltartott	kereső	eltartott
7 éven alul	—	185	—	182
7—14 éves	30	142	21	150
15—19 „	87	12	54	48
20—39 „	270	6	90	190
40—59 „	191	2	63	124
60 éves és azon felüli és ism. korú	65	10	26	52
összesen	643	357	254	746

A hét foglalkozási főcsoportban a következő a 20 évesnél fiatalabb s annál idősebb kereső népesség eloszlása:

Foglalkozási főcsoport	100 kereső közül volt						1000 kereső fi közül 20 éven		1000 kereső nő közül 20 éven	
	20 éven aluli			20 éven felüli			aluli	felüli	aluli	felüli
	fi	nő	össze- sen	fi	nő	össze- sen				
I. Östermelő	138	72	210	589	201	790	190	810	263	737
II. Bány., ipar, keresk.	169	45	214	671	115	786	201	799	284	716
III. Értelmiségi	35	18	53	791	156	947	42	958	105	895
IV. Véderő	23	—	23	977	—	977	23	977	—	—
V. Napszámos	86	57	143	539	318	857	138	862	153	847
VI. Házi cseléd	25	517	542	62	396	458	293	707	567	433
VII. Egyéb foglalkozás .	30	17	47	445	508	953	64	936	32	968
Összlakosság	130	84	214	585	201	786	181	819	293	707

Legnagyobb a fiatalkorú keresők aránya a házi cselédségnél, legkisebb a véderőnél. Utóbbi főcsoporttól eltekintve, amelyben a védköteles korhatár magyarázza a 20 évesnél fiatalabb keresők csekély számát, feltűnően kevés fiatalkorú keresőket még az értelmiségnél és az egyéb ismeretlen foglalkozásuaknál találunk. (Értelmiségnél képesítés elnyerése hosszadalmas, az egyéb stb. foglalkozásuaknál különösen a nyugdíjasok magas kora.) Fiatalkorú kereső férfi legtöbb az V. és II., majd pedig az I. főcsoportnál, ugyanott legtöbb a fiatalkorú kereső nő is, legkevesebb — úgy nő mint férfi — a III. és VII. főcsoportnál. A IV., VI. és VII. főcsoportnál a korviszonyok további vizsgálata felesleges lesz. A IV. és VII. főcsoportnál a kereső népességnek

több mint $\frac{9}{10}$ része 20 éven felüli; a véderónél a legtöbb egyén a teljesen keresetképes korban (20—40 évesek), az egyéb foglalkozásuaknak aránylag legtöbbször az aggkorban (60 évnél idősebbek) található. Ellenben a házi cselédség java része fiatalkorú és teljesen keresetképeskorú egyén.

Az eltartott népesség korviszonyaival tovább foglalkozunk szintén nem szükséges, minthogy nagyjában azokat már megismertük, s némely foglalkozási ágánál a legfeltűnőbb eltéréseket — szemben az országos átlaggal — szintén már tárgyaltuk. Hátra van tehát, hogy az I—III. és V. foglalkozási főcsoport kereső népességének részletes korviszonyairól tájékozódjunk. A következő összeállítás mutatja, hogy az idézett főcsoportokban 1000 kereső férfi, illetve nő között hány jut az oldalt megnevezett korcsoportra.

	Kereső férfiak			
	I. Östermelő	II. Bányászat, ipar, forgalom	III. Közszolgálat	V. Napszámos
7—14 éves	52	47	3	29
15—19 éves	138	154	39	108
20—39 éves	385	477	512	437
40—59 éves	313	265	360	315
60 éves és annál idősebb	112	57	86	111

	Kereső nők			
	I. Östermelő	II. Bányászat, ipar, forgalom	III. Közszolgálat	V. Napszámos
7—14 éves	78	62	7	36
15—19 éves	185	222	98	116
20—39 éves	361	409	536	351
40—59 éves	276	231	268	355
60 éves és annál idősebb	100	76	91	142

Az összeállításban a *férfit keresők*nél a gyermekkor legerősebben van képviselve az őstermelésnél (segítő családtagok, állatorvosok stb.), majd a II. főcsoportnál (inasok, tanoncok, lásd különösen a serdültek magas arányszámát), leggyengébben a közszolgálatnál. Utóbbi korcsoportban ismét kidomborodik a teljesen keresetképes egyének arányszáma, amely legkisebb az őstermelésnél. A II. főcsoportban ismét a 40 évesnél idősebb kereső férfiakra alacsony arányszámok jutnak.

Az itt tapasztalható koreloszlási tendenciák élesebb kiszínezése céljából képezzük a következő foglalkozási alágakat: 1. gazdasági tisztviselőcsoport (a mezőgazdasági, erdészeti, bányászati, ipari, kereskedelmi és közlekedési tisztviselők összefoglalása); 2. közszolgálat tisztviselői (a közszolgálat díjnokai és szolgálói elhagyása a III. főcsoportból); 3. mezőgazdasági munkások (kisbirtokos, napszámos, mezőgazdasági cselédek és mezőgazdasági munkások); s vegyük 4. csoportnak az ipari segédszemélyzetet. E négy foglalkozási csoportban a kereső férfiak koreloszlása a következő:

	1000 kereső férfi között volt			
	1. a gazdasági tisztviselőknél	2. a közszolgálati tisztviselőknél	3. a mezőgazdasági munkásoknál	4. az ipari segédszemélyzetnél
7—14 éves	2	0	57	86
15—19 éves	60	24	145	269
20—39 éves	574	522	403	473
40—59 éves	312	274	302	149
60 éves és annál idősebb	52	80	93	23

E számok tipikus jelentőségét magyarázni felesleges.

A napszámosoknál (V. főcsoport) aránylag csekély a fiatalokú keresők száma (okai: kivándorlás, foglalkozáscsere stb.). Ezen csoportba javarészt oly egyének tartoznak, akik csak átmenetileg, tartós kereset híjján, vállaltak rövid időközökben különböző gazdasági ágban munkát. Nagyonbbrészt a vidéki (alföldi) városok proletariátusának legalacsonyabb csoportja ez, s az ide tartozó jobb elemek, ha a kereseti viszonyok javulnak, csakhamar meghatározott gazdasági ágban szentelik munkájukat, amikor azután e csoportot végkép elhagyják. Ezen körülménnyel összefügg, hogy aránylag annyi a kereső nő, s ezek közt ismét oly erősen képviseltetik az idősebb elem. Az első három főcsoportban a kereső nők koreloszlása nagyjában hasonlít a férfiakéhoz, kivéve, hogy a fiatal és serdült kor nagyobb, az aggkor kisebb arányszámokat tüntet fel (magyarázata a többször érintett háztartási rendszer, továbbá részben a nők gyorsabb nemi érése s keresetkéességük gyorsabb hanyatlása).

Áttérve a kereső és eltartott népesség *családi állapotának* ismertetéséhez, a férfiaknál a 20 éven felülieket, a nőknél pedig a 15 éven felülieket fogjuk vizsgálni. (A 20 évnél fiatalabb

férfiaknak alig 0·2%-a, a 15 évnél fiatalabb nőknek pedig 0·1%-a házas, s így ezen korosztályok a nemházas összlakosságból nagyobb hiba elkövetése nélkül levonhatók). Az özvegyeket, törvényesen elváltakat és ismeretlen családi állapotúakat egy csoportba foglaljuk, mert a törvényesen elváltak és ismeretlen családi állapotúak száma oly csekély, hogy külön százalékszámítás semmi haszonnal nem jár. A kerekaszámban ötödfél millió 20 éves és annál idősebb férfi közül volt törvényesen elvált: 5362 kereső és 223 eltartott, ismeretlen családi állapotú pedig 1166 kereső és 316 eltartott. A szintén kerekaszámban hatodfél millió 15 éves és annál idősebb nő közül volt törvényesen elvált 6920 kereső és 4110 eltartott, ismeretlen családi állapotú pedig 198 kereső és 414 eltartott. A férfiaknál a törvényesen elvált és ismeretlen családi állapotú népességre 1‰, a nőknél 2‰ jut. A 20 éves és annál idősebb férfi lakosság közül volt:

	kereső		eltartott	
		‰		‰
nőtlen	882.524	200	52.486	347
nős	3,308.412	751	47.045	311
özvegy és törv. elvált	215.003	49	51.865	342
összesen	4,405.939	1000	151.396	1000

Az 15 éves és annál idősebb nőlakosság közül volt:

	kereső		eltartott	
		‰		‰
hajadon	735.622	374	537.080	154
férjes	778.566	395	2,627.370	751
özvegy és törv. elvált	455.838	231	333.388	95
összesen	1,970.026	1000	3,497.838	1000

Míg ezer 20 éves és annál idősebb férfi közt 33, ezer 15 éves és annál idősebb nő közt pedig 640 eltartott volt, addig az egyes családi állapot csoportokban:

Ezer 20 éves és annál idősebb	nőtlen	férfi	közt	56	eltartott	volt
" 20	"	"	"	"	nős	" " 14 " "
" 20	"	"	"	"	özvegy	" " 195 " "

Ezer 15 éves és annál idősebb hajadon nő közt	422	eltartott	volt.
„ 15 „ „ „ „ férjes „ „	772	„	„
„ 15 „ „ „ „ özvegy „ „	422	„	„

Az eltartottak családi viszonyai az egyes foglalkozási főcsoportokban csak annyiban mutatnak nagyobb eltérést, amennyiben a felnőtt eltartott nemházások száma az értelmiségi és az anyagilag jól szituált osztályokban nagyobb, a munkásosztályokban kisebb az országos átlagnál. Így pl. a nagy- és középbirto-
kosoknál ezer 20 éves és annál idősebb eltartott férfi közül 695, az ipari tisztviselőknél 475, ellenben a mezőgazdasági cselédség-
nél 220, az ipari segédszemélyzetnél 238 nőtlen volt. Az eltartott 15 éves és annál idősebb hajadonoknak négy correspondáló arányszáma: 262, 218, 117, 139. Fontosabb a kereső lakosság családi viszonyainak részletezése, amelyet a foglalkozási főcsoportok szerint a következő összeállítás ad:

		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
		Öst.	B.I.F.	Közsz.	Véderő	Napsz.	H.cs.	Egy.
Ezer 20 éves és annál idősebb kereső férfi közt	nőtlen	148	258	281	910	195	405	197
	nős	799	710	675	89	742	544	653
	özv.éstv.elvált	53	32	44	1	63	51	150
Ezer 15 éves és annál idősebb kereső nő közt	hajadon	262	511	552	—	278	860	156
	férjes	525	257	246	—	375	50	90
	özv.éstv.elvált	213	362	202	—	347	90	750

Az összes foglalkozási főcsoportokon belül a legkisebb a nemházások számaránya az őstermelésnél, legnagyobb — tekintve a véderőtől és a házi cselédektől — a közszolgálatnál. Igen nagy a különböző gazdasági tisztviselőknél, nemkülönben az ipari és kereskedelmi segédszemélyzetnél a nemházas állapot számaránya, így többek között az ipari tisztviselők 20 éves és annál idősebb kereső férfiai közül 37·8%; a kereskedelmi tisztviselőknél 40·3%, az ipari segédszemélyzetnél 42·1%, a kereskedelmi segédszemélyzetnél pedig 52·1% nőtlen. Éles világitást vetnek ezen számok a családalapítás nehézségeire az értelmiségnél és az ipari-kereskedelmi foglalkozásnál, szemben az őstermeléssel.

Az özvegyi állapotra a VII. és az V. főcsoportnál esnek a legnagyobb arányszámok. Könnyen magyarázható e jelenség a két foglalkozási főcsoport jellegéből. Aránylag sok özvegynőt találunk még a II. főcsoportnál is. Utóbbi adat jelentőségét azonban lesúlyesztí azon körülmény, hogy ezen foglalkozási főcsoportban a keresők között aránylag igen kevés nőt találunk.

* * *

Az elem tűzött feladat megoldása gyanánt a magyar népesség foglalkozási és demografiai viszonyai egybevetésének némely fontos eredményét ime bemutattam. További részletkérdésekre kiterjedni, a szubtilisabb összefüggéseket feltárni, belterjesebb kutatásokat megkísérelni, meghaladná e tanulmány kereteit. Azt hiszem azonban, hogy e fejtegetések, noha csak vázlatosan ismertetik a témát, meggyőzhetik a magyar statisztikával foglalkozókat arról, hogy az itt kis részben felhasznált anyag érdekes és eredeti s hogy az elemzésére fordítandó hosszadalmas és fárasztó munkát az e kutatásból levonható tanulságok gazdagon megjutalmazták.

